

ДРАГАН ВУЈИЧИЋ

СВЕ НАГЛАШЕНИЈИ ИНТЕРЕС ЗА ОНОМАСТИКУ
И У ЈУГОСЛАВИЈИ

(Поводом Друге југословенске ономастичке конференције)

Када се посматрају и рашчлане у свој својој комплексној слојевитости, особито кад се проматрају у дијахроним перспективама, географски називи и уопште ономастици показују се не само као својеврсни језички споменици него и као историјски окамењени споменици људског памћења. А то даље значи да је ријеч о називима који су почесто и једини споменици којима се прибјегава при разјашњавању етногенеза, правних и социјалних односа у давним и тмином заодјенутим далеким временима. У нас је на то још поодавно одређеније указао покојни проф. С к о к, нарочито апострофирајући чињеницу да географски називи »освјетљавају фолклорну, географску, повијесну проблематику и уносе нове спознаје о настамбама људи, биљном и животињском свијету итд.« Све је то, нема сумње, тачно и познато, а још одавно се зна још и то да је чак и дешифровање неких древних писама, на примјер, египатских хијероглифа, ишло управо преко топографских назива, као и да су нека врло крупна дјела која освјетљавају етногенезе народа темељена на подацима што су их могле пружити језичке анализе топографске, особито хидронимске, и уопште ономастичке грађе, о чему лијепо свједочи и данас велико дјело Lehr — Spławiński *O pochodzeniu i praojczyźnie Słowian*.

И ма колико да су биле познате чињенице на које смо горе указали, код нас се све до скоријег времена готово ћутке пролазило крај тих споменика људског памћења, или се пак спорадично посезало за њима, и то не од стране лингвиста, који су најповзванији и једини у могућности да их ваљано интерпретирају, него од стране историчара, етнолога, географа и сл. Ово одсуство комплекснијих и знанственијих ономастичких истраживања у нашој земљи још више зачуђује када се има на уму да су нам многе чињенице које се тичу прошлости наших крајева још увијек, најблаже речено, недовољно освјетљене, мада би ономастички материјал, комплексно узет, допринио њихову освјетљавању. С друге стране, са језичке стране гледано, просто је неопходно интензивно проучавати именована горâ, водâ и насеља. Јер, »то је« — како је изванредно уочила Исидора

Секулић — цио »један оркестар у којем бруји све што смо као народ икада срећно и несрећно назвали и дозволили«.

На срећу, у току посљедњих десетак-петнаест година приступило се смишљенијем и организованијем раду на ономастици и код нас у Југославији. Основан је Међуакадемијски одбор за ономастику СФРЈ (са сједиштем при Југославенској академији знаности и умјетности у Загребу), чији је задатак био и остао да покрене организован рад на ономастици у свим нашим социјалистичким републикама и покрајинама, да тај рад усмјерава, координира и сл. Након оснивања Међуакадемијског одбора, сасвим логично је уследило и формирање ономастичких одбора у појединим републикама, што је знатно допринијело и развијању интереса за ову код нас младу лингвистичку дисциплину и интензивирању ономастичких истраживања на различитим нивоима, у различитим правцима итд. Покренуто је и југословенско ономастичко гласило — *Onomastica jugoslavica* (чија је 6. књига изашла из штампе 1976), остварени су контакти између појединих југословенских центара који се баве ономастиком, а наша земља је била и домаћин IV засједања Међународне комисије за словенску ономастику, које је одржано у Скопју и Охриду од 17. до 23. септембра 1970. године. И тако, када је учињен значајан корак на овом плану, када је знатно повећан број сарадника на ономастици и када су резултати ономастичких истраживања готово у свим југословенским научним центрима били уистину видљиви, на иницијативу Међуакадемијског одбора за ономастику одржана је Прва југословенска ономастичка конференција 22—24. октобра 1975. године у Тивту у организацији Одбора за ономастику СР Црне Горе и под покровитељством Друштва за науку и умјетност СР Црне Горе, данашње Црногорске академије наука и умјетности. Реферати те конференције су објелодањени у посебној публикацији Црногорске академије. Како је и у закључцима Конференције речено, »цјелокупан рад (реферати и дискусија) и ток Конференције оправдали су очекивања и потврдили исправност замисли и одлуке Међуакадемијског одбора СФРЈ за ономастику да се организује оваква југословенска конференција«.

Већ Прва југословенска ономастичка конференција окупила је завидан број учесника из свих крајева наше земље — преко 50. Исто тако, поднесен је и велики број реферата и саопштења — укупно 29. Том приликом је усвојен и значајан закључак: да »одржавање југословенске ономастичке конференције треба да постане традиција«, односно да се скупови такве врсте одржавају сваке друге године. У складу с тим закључком, у Скопју је од 6. до 9. октобра ове године одржана Друга југословенска ономастичка конференција у организацији Одбора за ономастику СР Македоније, у сарадњи са Институтом за македонски јазик »Крсте Мисирков«, а под покровитељством Македонске академије на науките и уметностите.

Први, дводневни, дио Друге југословенске ономастичке конференције имао је изразито радни карактер. Наиме,

на конференцији је узело учешћа преко 70 научних радника из земље и иностранства. Поднесeno је укупно 50 реферата и научних саопштења, а то је управо и најбоља потврда њеног изразито радног карактера. Други дио Конференције (8. и 9. октобар) посвећен је садржајнијој и добро организованој екскурзији до Струге, Охрида и Крушева.

С обзиром на чињеницу да је на Првој конференцији био прихваћен и закључак да будуће ономастичке конференције, у принципу, треба да имају тематски карактер, Међуакадемијски одбор је на својој јануарској сједници ове године предложио сљедеће тематске области за Другу конференцију: а) *југословенска ономастика и општесловенски ономастички атлас*, б) *повијест ономастичких истраживања у нас* и ц) *међусобни однос топонима и антропонима*. Међутим, на Конференцији је поднесен не мали број реферата и изван горе назначене проблематике, тако да је једно од основних обиљежја Друге конференције *тематска разуђеност, разноврсност и ширина*. Нама се данас чини да је Организациони одбор Конференције (у саставу: академик Блаже Конески, предсједник, Трајко Стаматоски, секретар, и академик Божидар Видоески) добро поступио када је прихватио и реферате који су у појединостима или чак и у цјелини били изван горе пропонираних тематских кругова, јер је програм са општијом и широм тематиком пружао могућност да се привуче пажња и обезбиједи присуство већег броја учесника, што је за наше прилике веома значајна ствар. Тако се, у општијим омеђењима казано, тематика Конференције кретала од проблематике која се односи на разматрања назива што припадају ближим или даљим предсловенским супстратним слојевима преко оних који припадају најстаријим слојевима словенске топонимије у нашим крајевима, па све до разматрања сасвим нових ономастика и савремених ономастичких питања везаних за израду јединствене словенске ономастичке терминологије, за књижевнојезичку норму, односно до обавјештења о ономастичким истраживањима у неким југословенским крајевима. Дакле, уистину — широк распон: од строго научне и компликоване ономастичке проблематике (разматрање појединачних или комплекснијих ономастичких проблема) до општијих и практичних ономастичких питања.

Након отварања и поздравних ријечи, програмски радни дио Конференције почео је рефератом академика Јована Вуковића: *Лексичко-семантичка тумачења понеког топонима у дурмиторском ареалу*, који и иначе стоји на челу тематског круга реферата са проблематиком што је обухватила лексичко-семантичке интерпретације, идентификацију појединих база и сл. Тумачењима назива *Пошћење*, *Пишче*, *Безује* и *Ђевич-стијене* проф. Вуковић је отворио разматрања изванредно сложене и комплексне проблематике која води праћењу и освјетљавању предсловенских назива и одређених генеза, условно речено, како оних најстаријих тако и оних доцнијих словенских именована.

Наравно, и овог се пута показало да те интерпретације откривају и безброј потешкоћа и велики број странпутица при идентификовању и тумачењу предсловенских и старијих словенских назива, при објашњавању њихова настанка, семантичке мотивираности, творбе и сл., али истовремено и да је огромна корист за језичку науку од сваког научнијег лингвистичког приступа њихову објашњавању. По проблематици која је у њима третирана, поред осталих, овом тематском кругу припадали би и реферати: *База т е п л б у топонимији словенског, хрватско-српског и македонског језика, Из јужнословенске ономастичке проблематике, Из микротопонимије Бјелопавлића, Услужни топоними са социолингвистичког гледишта, Интерпретација на неколку претсловенски топоними од Охридско, О имену села Бастаси, Категорија деснога и лијевога у југославенској топонимији, Бунеш, Прилог проучавању старијих слојева словенске топонимије у Босни, Ономастички лик на лексемата Бистра/Бистрица.*

Други тематски круг обухвата прилоге посвећене антропонимији, односно антропомастички и освјетљавању односа између антропонима и топонима. Из више разлога морамо рећи да се челу повеликог броја реферата из овог круга налазио реферат академика Блажа Конеског *Личното име Емноста*. Тумачењу антроп. *Емноста* проф. Конески се враћа колико ради пружања знанственијег прилога његову тумачењу, толико и из топле и искрене побуде према истакнутом словенском ономастичару и недавно преминулом ректору *Uniwersyteta Jagiellońskiego Mięczyślawnu* Караџи, који се такође у своје вријеме занимао за настанак ј тумачење тога имена. Из овог тематског круга навели бисмо још и реферате: *Имена неких средњовековних личности и родова са Косова и Македоније у њиховим садашњим топонимима, Топоними антропонимијског поријекла у светостефанским хрисовуљама, Топоними изведени од личних имена која су творена суфиксима -ош, -уш, Патронимика и апелативна лексика, Антропонимистике образувања со коренот мил- во македонскиот топономастички систем, Топоними антропонимске основе у сливу горњег тока сврљишког Тимока, Антропоними међу топонимима Горње Топлице, Албански континуитет илирске антропонимије у релацији антика — средњи вијек, Предисламска антропонимија албанског етноса предјела *Ллапушџе* (Прекорупље), као и реферате посвећене релативно новијој или најновијој антропонимијској проблематици: *Нова лична имена у босанскохерцеговачких Муслимана, Лична имена неоријенталног поријекла у босанскохерцеговачких Муслимана, Варијације рефлекса гласа јат у антропонимима на ијекавском говорном подручју, Избор личног имена дјетета у национално мјешовитим браковима у Босни и Херцеговини, — итд.**

Трећи тематски круг чинили би реферати у којима су дати осврти и типолошко-структурални прикази појединих назива или скупина назива, те образлагана морфолошко-творбена проблематика. И број реферата из овог тематског круга није мали: *Типо-*

лошко-структурални приказ истарских ојконима, Топоними с посесивним придевом на -јб (-о в б, -и н б) у Светостефанској, дечанским и Арханђеловској хрисовуљи, Застапеноста на именските суфикси во македонската топонимија, Суфикси -ац// -ец, -ц и у ојконимији СР Хрватске, Мотивираност топономастичких основа творених суфиксом -ане, Топоними типа Мушковци с подручја сјеверне Далмације, Образовањата од имињата на дрвјата во македонскиот топономастички систем од аспектот на нивната внатрешна форма, О топонимима с приједлогом под у тузланском говору, — итд.

Меѓујезички контакти во топонимији посвећена су два реферата из Македоније: *Меѓујазичните контакти во нашата топонимија и Дијалектни особености во македонската топонимија како одраз на меѓујазичните контакти.*

Проф. Пецо је у свом реферату покренуо врло актуелну проблематику и дао прилог њеном рјешавању у реферату *Топомастика и књижевнојезичка норма*, за која тематика би се могли у извјесном смислу везати, с обзиром на проблематику која се у њима разматра, и реферати: *Нови ојконими и преименовања насеља и Резултати истраживања топонима, етника и ктетика на подручју Херцеговине.*

Нема сумње да је за све учеснике Конференције био особито интересантан реферат академика Божидара Видоеског: *Словенската ономастичка терминологија*, у коме је дат прегледан и информативан осврт на усвојену заједничку општесловенску ономастичку термилошку номенклатуру, на којој је рађено доста дуго у свим словенским земљама, а која треба ускоро да се појави у издању Македонске академије на науките и уметностите. Како се може и из неких претходно наведених наслова видјети, један од новоусвојених термина је и ојконим, за који — узгред буди речено — не би се могло рећи да је прихваћен с нарочитим разумијевањем и одобравањем од стране повеликог броја учесника Конференције. Кад је ријеч о обавјештењима о раду на појединим ономастичким пројектима или на ономастици уопште, онда се никако не могу испустити ни изванредно корисни и информативни реферати: *Од проблематика на речникот на ојконимите во Македонија и Топонимијска и антропониимијска истраживања у Босни и Херцеговини.*

Запажени знанствени и критички осврти на рад на ономастичком плану дати су у три реферата: *Рајко Нахтигал кот именованословец, Прилог II. Ровинског српскохрватској топографској терминологији и Константин М. Петкович као ономастичар*

Меѓутим, поднесени реферати и саопштења представљају само један дио содржаја рада Конференције. Не мање важну страну тог рада ми видимо у дискусији која је вођена на Конференцији. Јер, поднесени реферати и саопштења попраћени су уистину изванредно интензивном и содржајном дискусијом, која по броју учесника надмашује број реферата и саопштења.

Ми смо у овој прилици били у могућности више да помињемо све оно што је чинило садржај рада Конференције него да о свему томе говоримо конкретније, да издвајамо детаље и дајемо о њима посебне осврте. У крајњем, то нам и није био циљ. Жеља нам је била, прије свега, да укажемо на тематску ширину и велики значај који ова конференција може имати за даљи рад на ономастици у Југославији. А што се тиче детаља и појединости из реферата, о томе у овом моменту тешко је и претпоставити да било ко може говорити без бојазни да не погријеши, јер учесници Конференције нису имали ни резимее свих реферата пред собом, а да и не говоримо о увиду у цјеловите текстове појединих реферата. Временска ограничења су условљавала да многи реферати буду саопштени у знатно скраћеним верзијама, да неке ријечи у дискусији остану недовршене и сл. Зато нас радује чињеница да ће цјелокупни материјали Конференције бити већ у току сљедеће године објелодањени у посебној публикацији Македонске академије.

Ипак, кад се све претходно изложено осмотри и сумира, тешко да се може избјећи питање што се логично и само по себи намеће: како објаснити данашњи наглашен интерес за ономастичка истраживања и ономастику уопште у Југославији. — Избјегавајући давање било каквог директног одговора, указаћемо само на неке особености које силурно нису без значаја кад је ријеч о нарастању интереса код нас за ономастику.

П р в о, данас више нико не сумња да се резултати ономастичких проучавања могу искористити у више праваца и да се њима већ одавно користе и наука о језику, и историја, и етнологија, и географија и низ других са овима мање или више сродних наука и научних дисциплина, што је, свакако, реалан стимуланс и подстигај особито за млађе људе да све интензивније залазе у ономастичку проблематику.

Д р у г о, ономастика и ономастичка истраживања коначно су у наше вријеме добила своје право мјесто и нашла су се у кругу лингвистичких дисциплина. Ријеч је о проучавању специфичне лексичке грађе, и то из различитих лингвистичких углова: етимологијских, историјскојезичких, дијалектолошких, творбених, — итд., итд.

Т р е ћ е, данас је у свим југословенским научним центрима знатно бројнији лингвистички кадар, знатно се више посвећује пажње лингвистичком подмлатку и његовом усмјеравању на рационалније и различите правце језичких истраживања, па је нормално што ни ономастика у тим гранама интереса не може бити заобиђена.

Дакако, могло би се у овом смислу и још разлога наводити, али ми не видимо особиту потребу за њихово даље редање. У свему овоме остају као најважније и непобитне чињенице:

а) да изванредан одзив на обје ономастичке конференције, особито одзив на Конференцију у Скопју, недвосмислено потвр-

ђује интерес југословенске лингвистичке и уопште научне јавности за проблематику која се везује за ономастичка истраживања у Југославији;

б) да је научни ниво Конференције у Скопју био заиста на завидној висини, што није само наш утисак него и једна од констатација којима је резимиран и оцијењен рад на самој Конференцији;

ц) да је све више младих људи у Југославији који се занимају за ономастичку проблематику, што је такође од више-струке важности.

Овај краћи осврт на рад и значај Друге југословенске ономастичке конференције не може се завршити а да се не апострофира изванредна цјелокупна организација Конференције, која је омогућила изразито радни карактер овог значајног научног скупа.